

Sint Jozefkoor honderd jaar

Geen applaus a.u.b.

Tekst: drs. J.F. van Heijningen

DE ST. JOZEFPAROCHIE TE HELMOND, HAAR KERK EN HAAR KOOR ONTSTONDEN HONDERD JAAR GELEDEN. EN DAT IS GEVIERD. DE PAROCHIE WERD GESTICHT IN 1921 EN GING TWAALF JAAR GELEDEN OP IN DE PAROCHIE HEILIGE LAMBERTUS, DIE GROTE DELEN VAN HELMOND BESLAAT.

Het Sint Jozefkoor ontstond in 1922; de St. Jozefkerk werd op 19 augustus 1923 ingezegend; in 1926 werd de kerk vergroot met twee traveeën en in '27 de toren gebouwd. De kerk werd tenslotte op 15 juni 1931 geconsacreerd. Aan de kerk wordt in het *Bulletin* later apart aandacht besteed binnen een groter geheel over de architect Wolter te Riele en zijn oeuvre; onderhavig artikel concentreert zich op de kooractiviteiten.

Jos Leenen, tweede dirigent vanaf 1971 en officieel eerste dirigent sinds 1991, formuleert de rol van het zangkoor in het algemeen: "Het behoort de dienende schakel te zijn

tussen de zingende priester en het zingende volk." Het Sint Jozefkoor overleefde alle modegrillen binnen de kerk en zingt nu, anno 2023, met 15 leden stemmig gregoriaans. "Wij geven geen 'uitvoering', maar ondersteunen muzikaal de celebranten en kerkgangers. Daarom is applaus ons een gruwel," aldus de dirigent.

PIONIERS

Het Sint Jozefkoor werd op 13 oktober 1922 opgericht door Henri Michielsen, nog vóór in 1923 de St. Jozefkerk geopend werd. Michielsen werd ook de eerste directeur van het koor. Het kersverse koor bestond uit 19 mannen. Vrouwelijke koorleden maakten pas vijftig jaar later hun opwachting. Het koor richtte zich op het zingen van gregoriaans en meerstemmige missen voor mannenkoor. Parallel aan die activiteiten zocht 'Meester' Theo Driessen (1901-1977) naar een mogelijke rol voor kinderen in de kerkmuziek binnen zijn parochie. In 1930, volgde hij Henri Michielsen als koordirecteur op.

THEO DRIESSEN

Na 1930 maakte het koor in enkele decennia een stormachtige groei door. Dat is vooral te danken aan één man: de bovengenoemde 'Meester' Theo Driessen, onderwijzer van 1924-1955 op de naast de kerk gelegen St. Jozefschool en van 1955-1967 schoolhoofd. Theo Driessen werd op 29 september 1901 geboren in Asten. Driessen verstond de kunst om kinderen gevoelig te maken voor muziek. Binnen enkele jaren hadden het Sint Jozefkoor en het daarnaast door Driessen opgerichte jongenskoor 'St. Jozefzanger-tjes' gezamenlijk al snel een prima reputatie.

Onder Driessens bezielende leiding gaf het Sint Jozefkoor al gauw talloze zanguitvoeringen in Nederland en ver daarbuiten. Driessen was zijn tijd ver vooruit. Al meteen bij zijn aantreden als directeur van het Sint Jozefkoor, plaatste hij het koor vóór in de kerk in plaats van op de zangzolder ('op den hooizolder'). Zo maakte hij zijn koor tot schakel tussen de priester en het volk. Hij plaatste bij het zingen van de liederen, naast elke bankenrij een jongen van de St. Jozefzanger-tjes, om als leidende stem het zingende volk te ondersteunen. De jongensalten en jongenssopranen haalde Driessen van zijn eigen school. Om de opgroeiende mannen met de baard in de keel aan

Meester Theo Driessen voor zijn school

het koor te blijven binden, richtte Driessen in de parochie de verkennerij op. Veel oud-leerlingen werden daar lid van en zo behield Driessen ze voor het koor. Zo groeide Driessens Sint Jozefkoor uit tot het grote kerkkoor dat het zingen van gregoriaans en meerstemmige kerkmuziek van componisten als Di Lasso, Josquin des Prez en Palestrina tot grote hoogten stuwde. In de vijftiger jaren kwamen de 'Theo Driessen Vereniging' en het 'Theo Driessen Instituut' tot stand. Van daaruit zijn er in nevenvestigingen in den lande 3000 leerlingen en 100 leerkrachten enthousiast gemaakt voor de kerkmuziek. In 1967 nam Theo Driessen afscheid van de St. Jozefschool en trok zich geleidelijk ook terug uit andere activiteiten. Meester Driessen werd in 1974 door de gemeente Helmond voor zijn werk onderscheiden met de gouden erепенning van de stad Helmond met daaraan verbonden het ereburgerschap van de stad. Hij haalde zijn inspiratie uit een diep religieus besef. Driessen organiseerde pelgrimstochten naar o.a. Solesmes, zo wel bekend binnen de Vereniging voor Latijnse Liturgie. In later jaren, na de Tweede Wereldoorlog werd Driessen ook buiten de Kerk meer actief als pleitbezorger voor cultuur, naast zijn functie als schoolhoofd. Theo Driessen overleed op 7 november 1977.

DRIESSEN EN WARD

Meester Driessen maakte in 1928 kennis met de Ward-methode, een lesprogramma om kinderen een doorleefde muzikale vorming te bieden. In 1929 begon hij met 15 jongens van zijn school de Ward-methode toe te passen. Binnen het jaar zongen zijn 'St. Jozefzangertjes' al mee in de kerk. In 1930 benoemde het kerkbestuur Theo Driessen tot directeur van het Sint Jozefkoor. Vanaf het allereerste begin -1929- waren de St. Jozefzangertjes ook aan de kerk verbonden. Binnen dit kader legden de meeste zangertjes de basis voor hun latere zangcarrière als bas of tenor, bij het ook groeiende Sint Jozefkoor. De hoge kwaliteit van het koor viel op, ook bij de KRO. In 1932 werd de Hoogmis vanuit de St. Jozefkerk in Helmond rechtstreeks op de radio uitgezonden: een geheiligd hoorspel voor hart en ziel. Naast het gregoriaans klonk de 6-stemmige Papae Marcelli van Palestrina. In 1939 bracht zangpedagoge Justine Ward een bezoek aan Helmond om de H. Mis te bezoeken in de St. Jozefkerk. Daar zongen 1200 kinderen van vele scholen uit Nederland de vaste gregoriaanse gezangen en de St. Jozefzangertjes de wisselende.

JUSTINE WARD

De Ward-methode is vernoemd naar haar bedenker: de muziekpedagoge Justine Ward (1879-1975). Ze werd geboren als Justine Bayard Cutting. Het gezin waar zij toe behoorde was lid van de protestantse Episcopale Kerk. Ze ontving veel thuisonderwijs en ging alleen tussen 1893 en 1897 echt naar school. Justine speelde piano en

Portrettekening Justine Ward

kreeg privéles van de musicus Hermann Hans Wetzler, o.m. componeren, orkestratie, harmonieleer, en contrapunt. Ook bestudeerde ze renaissancemuziek. In 1901 trouwde ze met George Cabot Ward (1876-1936) van wie ze echter in 1911 scheidde. Ze werd in 1904 rooms-katholiek. In 1944 ontving zij voor haar werk de Croce Benemerenzia van de Orde van Malta; paus Pius XII verleende haar de Pro Ecclesia et Pontifice. Justine Ward (zoals ze zich bleef noemen) overleed in Washington DC in 1975, 96 jaar oud.

DE WARD-METHODE

Justine Ward werd gegrepen door de muzikale hervormingen, die paus Pius X (1903-1914) doorvoerde. Pius X wilde vanaf 1903 de gregoriaanse muziek binnen de Rooms-Katholieke Kerk in zijn oude oorspronkelijke luster herstellen. Op verzoek van pater Thomas E. Shields, docent aan de Katholieke Universiteit van Amerika te Washington DC, ontwikkelde Justine Ward in 1913 haar 'Ward-Methode' voor het muziekonderwijs. Zij bouwde hierbij voort op de Chèvemethode, een lesmethode om van het blad te leren zingen. Ward werkte nauw samen met Dom André Mocquereau van de Abdij Sint-Pieter te Solesmes (Fr.). Deze abdij deed veel onderzoek naar het gregoriaans en gaf vele oude handschriften opnieuw uit. Uitgangspunt van Justine Ward was dat muziek een fundamenteel deel moet zijn van de opvoeding. "Muzikale vorming," aldus Ward, "leidt tot een harmonische ontwikkeling waarbij het kind een actieve rol moet spelen." Muziekonderwijs zou volgens haar ook deel moeten uitmaken van andere vakken zoals godsdienst en taal. Belangrijk daarbij zijn ritme en melodie, met ondersteunende lichaamsbeweging en stemvorming, gehooroefeningen, geheugentrainingen, van het blad leren zingen en improvisatie. Het repertoire-Ward bestond uit kinderliedjes, volksliedjes, canons en gregoriaans.

WARD IN NEDERLAND

In 1927 ontmoette Justine Ward in de abdij van Solesmes de Nederlanders pastoor Henri Vullingsh en onderwijzer Jos Lennards. Die volgden op uitnodiging van Justine Ward in de zomer van datzelfde jaar een cursus bij haar in Amerika. Na terugkomst in Nederland introduceerden zij de Ward-methode op tal van rooms-katholieke lagere scholen. En zo bereikte de Ward-methode ook meester Driessen en zijn school. In 1934 verscheen Wards eerste lesboek in het Nederlands, *Muziek in de school*. In 1938 gebruikten al 250 scholen in Nederland deze zangmethode.

In 1928 stichtte de Sint-Gregoriusvereniging daarnaast een opleiding voor muziek, in Roermond, het Ward-Instituut. Een van haar doelen was de invoering van het gregoriaans op de katholieke scholen. In 1965 werd de opleiding omgedoopt tot Lennards-Instituut. In 1986 werd het instituut opgeheven. De Ward-methode verspreidde zich naar Frankrijk, Groot-Brittannië, Zwitserland en Portugal. De boeken van Justine Ward werden vertaald in het Nederlands, Duits, Frans en Italiaans.

CRESCENDO

Na de Tweede Wereldoorlog groeide het totale Sint Jozefkoor uit tot meer dan 150 leden. In 1953 kreeg het Sint-Jozefkoor een eigen onderkomen: Het Theo Driessen Instituut aan de Willem Prinzenstraat 43, in de omgeving

St.-Jozefkoor eind '60-er jaren

van de kerk. Het Sint Jozefkoor kwam regelmatig op de radio, o.m. in 1957, vanuit de eigen kerk. TV was nog niet aan de orde; dat kwam pas in 1973, onder leiding van dirigent Silvère van Lieshout. Later werden in 2018 tot en met 2020 onder Jos Leenen als dirigent nog eens 16 hoogmissen uitgezonden. Een hoogtepunt was ook het jaar 1985. Het Sint-Jozefkoor zong toen op het 8e Internationaal Congres voor Gewijde Muziek, in aanwezigheid van paus Johannes Paulus II.

JOS LEENEN

Al 64 jaar is Jos Leenen verbonden aan het Sint Jozefkoor. Hij bezocht de St. Jozefschool van 1956 tot 1962. Jos werd in 1959 lid van het koor. Tien jaar later volgde hij een cursus gregoriaans bij Theo Driessen, inmiddels gepensioneerd als onderwijzer, maar nog volop actief in de wereld van de kerkmuziek. Jos Leenen werd in 1972 onderwijzer aan zijn oude school. "Ik heb zo onnoemelijk veel geleerd van Meester Driessen," aldus Jos. Hij gaf sindsdien zangles aan vele kinderen, zowel onder schooltijd als aan de zangklassen en koorklas van de St. Jozefzangertjes. Aanvankelijk waren dat nog uitsluitend jongens. In 1972 wierven de onderwijzers op de St. Jozefschool 70 jongens voor de St. Jozefzangertjes. Daarvan voegden zich er 19 bij het koor voor de wekelijkse H. Mis. Intussen werd in 1973 de Sint Jozefschool van een jongensschool een gemengde school. In 1975 volgden 11 meisjes een opleiding bij de

St.-Jozefkoor in 1999

St. Jozefzangertjes, maar de jongens bleven nog volop in de meerderheid. In 1990 trad er een verschuiving op: de St. Jozefzangertjes werden buiten-kerks en gingen o.l.v. Silvère van Lieshout verder als concertkoor, vanaf 1992 'Helmonds Vocaal Ensemble' genoemd. Jos Leenen werd in 1991 dirigent van het Sint-Jozefkoor. Het herenkoor bestond toen uit 20 leden. Een aantal kinderen die naast het lid zijn van het concertkoor toch ook nog voor het kerkkoor voelden, zongen bij beide koren. Zodoende zongen zeven jongens en veertien meisjes in de St. Jozefkerk: Zij werden van toen af 'De sopranen van het Sint Jozefkoor'. Er kwam een eigen opleiding muzikale vorming voor nieuwkomers met 27 kinderen. Het repertoire was vnl. gregoriaans. Meisjes groeiden door tot vrouwen met volwassen stemmen.

DE 21^e EEUW

In 2003 stopte de eigen zangopleiding; er kwamen geen kinderen meer bij. De meerstemmige zang werd al vanaf 1931 tot 2007 verzorgd door de mannenstemmen van het Sint Jozefkoor, samen met toen de St. Jozefzangertjes, nu de sopranen van het Sint Jozefkoor. In 2007 ontsproot een nieuwe loot aan de stam: 'Capella Musica Sacra', een gemengd koor, o.a. bestaande uit leden van het Sint Jozefkoor, aangevuld met leden van buitenaf. Dat koor legde zich specifiek toe op het waarborgen van de continuïteit van de polyfonie in de St. Jozefkerk tijdens de Hoogfeesten, met geestelijke werken uit de middeleeuwen en heden. Het oorspronkelijke Sint Jozefkoor zingt uitsluitend nog gregoriaans; het aantal dames hierin nam na 2010 af. Vanaf 2016 bestond het Sint Jozefkoor uit 16 mannen. Ook na 2000 beleefde het Sint Jozefkoor in haar wisselende bezetting enkele hoogtepunten. In 2005 en 2014 zong het Sint Jozefkoor in de Kerk der Friezen, de 'Nederlandse' kerk vlakbij het Vaticaan. Evencens in 2014 verspreidde het Sint Jozefkoor een facsimile-uitgave van het *Vesperale van Margriet Cortenbach*, een handgeschreven gebedenboek

uit een Helmonds klooster, uit 1536. In 2018, 2019 en 2020 ondersteunde het Sint Jozefkoor o.l.v. Jos Leenen, zestien keer de Hoogmissen vanuit de St. Jozefkerk op de KRO-TV. De heren blijven optimistisch. Het motto van het jubileumboek is: "Zing! Zing zonder omkijken. Rakel het verleden niet op. Zing zonder vrees vandaag. Zing je onbevange de toekomst in. Om het vuur brandend te houden"

JUBILEUMBOEK

De jubilarissen hebben hun wederwaardigheden opgetekend in het jubileumboek *Om het vuur brandend te houden; Sint Jozefkoor Helmond 1922-2022*; 25,- euro + verzendkosten... of de gezamenlijke boekenstand van het Sint Jozefkoor en Vereniging voor Latijnse Liturgie.

VOOR MEER INFORMATIE

Sint-Jozefkoor: <https://sintjosefkoorhelmond.nl>
 Capella Musica Sacra: bovengenoemde website en eigen mailadres: cmshelmond@gmail.com

St.-Jozefkoor in 2020